

ciologie konfliktu bude solidní, fundované a na faktech založené rozpracování marxisticko-leninské teorie antagonismů dnešního kapitalismu a konkrétní analýza rozporů současné socialistické společnosti. To ostatně v samém závěru knihy konstatuje i L. A. Něčiporenko, když píše: „... Je třeba ještě mnoho udělat pro odhalení dynamického mechanismu vzniku, regulování a řešení neantagonistických rozporů, vznikajících v životě socialistické společnosti. Úspěšné řešení těchto problémů přispěje ke zlepšení vědeckého řízení tohoto vývoje. Rozpracování teoretických problémů sociálního konfliktu má rovněž význam pro odhalování příslušných buržoazních koncepcí, pro jejich pádnou a účinnou kritiku“ (s. 126).

Jan Sedláček

Tři publikace o ekologicko-alternativním hnutí

Pavel Georgiev-Čavdar Palavejev: „Zelenite“ v političeskija život na FRG („Zelení“ v politickém životě NSR)

Sofija, Partizdat 1982, 105 s.

Szabó Máté: Zöldek, alternatívok, környezetvédők. Az ökológiai mozgalmak elmélete és politikája (Zelení, Alternativci, ochránci přírody. K teorii a politice ekologických hnutí)

Budapest, Gondolat 1985, 238 s.

„Zeljonyje“: ideologija i politika („Zelení“: ideologie a politika)

Moskva, Molodaja gvardija 1985, 190 s.

Problematika ekologicko-alternativního hnutí je v socialistických zemích studována jako součást mezinárodního dělnického hnutí a světového revolučního procesu. (IML ÚV KSSS, ASV ÚV KSSS i IMRD AV SSR), v NDR především jako součást široce založeného výzkumu současné etapy levicového radikalismu a dále v rámci studia sociálně reformistického hnutí, v BLR jsou tyto otázky dlouhodobě analyzovány v rámci politických teorií a výzkumu globálních problémů celosvětového vývoje, v MLR i PLR jsou především součástí výzkumu sociálního reformismu.

Výzkum masového demokratického hnutí a jeho politicky nejambicióznějšího ekologicko-alternativního proudu je zaměřen na důsledky ekonomické krize kapitalismu v sedmdesátých letech, na proměny v hodnotových orientacích obyvatelstva a strukturální změny v sociálním složení v západoevropských kapitalistických zemích (mj. vznik „nových středních vrstev“), na projevy organizované masové nedůvěry vůči hospodářskému a politickému systému v kapitalistických zemích (mj. alternativní hnutí). Toto zaměření se odráží i v prvních třech publikacích o ekologicko-alternativním hnutí, které byly vydány v socialistických zemích.

Publikace P. Georgieva a Č. Palavejeva, „Zelení“ v politickém životě NSR (Sofie 1982) je první monografií v socialistických zemích, která se systematicky zabývá ekologicko-alternativním hnutím v NSR a Zelenými. Práce je rozdělena do pěti kapitol. Místo „Zelených“ v politickém životě NSR (s. 5–26), *Ideologie a filozofie „Zelených“* (s. 27–40), *Protiválečné hnutí a „Zelení“* (s. 41–61), „Zelení“ *proti rozmístění amerických raket* (s. 62–83), „Zelení“ *a marxismus* (s. 84–101). V práci nevelké rozsahem a přes malý časový odstup od oficiálního založení Zelených (1980) se bulharským autorům podařilo postihnout základní vývojové tendence uvnitř tohoto hnutí a podat až překvapivě plastický, konkrétními fakty naplněný obraz jejich působení v NSR. Publikace představuje kritické zhodnocení ideových základů (zejm. s. 32–39), sociálně politické podstaty a praktického významu Zelených v NSR.

Práce maďarského autora Szabó Mátého *Zelení, Alternativci, ochránci přírody. K teorii a politice ekologických hnutí* (Budapešť 1985) je rozčleněna do čtyř kapitol.

V první kapitole *Politická ekologie* (s. 10–46) podává autor nástin vzniku a typologii ekologických teorií, analyzuje ekologické krizové teorie (mj. Meadows, P. R. Ehrlich, B. Commoner), teorie alternativních technologií a společnosti (E. F. Schumacher, I. Illich a d.), politické teorie ekologického hnutí (mj. A. Gorz) a na závěr vyhodnocuje vztah politické ekologie k tradicím klasických politických teorií (sociální utopie, romantika, anarchismus, liberalismus, socialismus, konzervatismus).

V druhé kapitole *Ekologická politika* (s. 47–81) provádí cenné srovnání forem působení ekologických hnutí ve třech zemích, USA, Francii a NSR.

Třetí kapitola (s. 82–207) je věnována rozboru dnes nejreprezentativnějšího představitelů ekologicko-alternativního hnutí v Evropě – *západoněmeckých Zelených* (Die Grünen). V sedmi paragrafech je podán obsažný přehled o jednotlivých proudech masových demokratických hnutích v NSR, rekapituluje se proces vzniku Zelených, rozebírají se koncepce nejreprezentativnějších teoretiků z prvního období krátce po založení tohoto hnutí (zejm. M. Gruhl, R. Bahro, Beuys). Rozbor základního programu Zelených je spojen i s přehledným zhodnocením rozsáhlých diskusí o hospodářské a mírové politice. V dalších paragrafech (5 až 7) je věnována pozornost řešení otázek organizační výstavby proti-stranické strany Zelených (zejména principu „demokracie na elementárním základě“ – Basisdemokratie), dále strategiím tohoto hnutí (mj. nenásilí, vztah k parlamentarismu a stranám v NSR). V závěrech Szabó Máté zdůrazňuje, že navzdory rozdílným organizačním formám i cílovým představám rozšířeným v ekologickém hnutí dovolují společné prvky v politických cílech (ekologické a sociální požadavky), v organizačních formách (decentralizace, přímá demokracie), v politických vztazích (nekonvenční formy protestu, nenásilí, přímá akce, občanská neposlušnost), v sociální základně (post-materiální orientace v zájmech, potřebách) ocenit celý ekologicko-alternativní směr jako zásadně nové politicko-sociální hnutí s relativně samostatným profilem.

Knihu Szabó Mátého uzavírá rozsáhlý odkazový aparát, který dokumentuje, že autor s velkou erudiicí zvládl rozsáhlou produkci hnutí Zelených, jeho ideových zdrojů a souběžců i prvou literaturu o ekologicko-alternativním hnutí.

Publikace „*Zelení: ideologie a politika*“ (Moskva 1985) je výsledkem spolupráce čtyř známých autorů, V. D. Granova (je autorem Úvodu a první kapitoly *Předpoklady a sociální zaměření hnutí*), V. G. Vasina a B. S. Orlova (druhá kapitola „*Zelení a buržoazní společnost a Závěr*) a J. G. Fogelera (třetí kapitola *Komunisté a „Zelení“*). Jejím nejvýraznějším rysem je promyšlený konceptní přístup k ekologickému, alternativnímu a mírovému hnutí v NSR a k Zeleným. Na stodevadesáti stránkách autoři odpovídají na otázky prehistorie, současného stavu a perspektiv ekologicko-alternativního hnutí. Podávají souhrnnou odpověď na otázku, proč se „Zelení“ v řadě západoevropských států (na rozdíl od celé řady stran a straníček i studentských protestních hnutí vznikajících a zanikajících v sedmdesátých letech) stali trvalým jevem.

V první kapitole autoři rekapitulují historii jednotlivých forem sociálního protestu v celém poválečném období. Ukazují příčiny selhání levičáckého protestu a uzavírají prehistorii ekologicko-alternativního hnutí zjištěním: „Maloburžoazní radikalismus, který utrpěl porážku na konci šedesátých let, byl přinucen nalézat východisko v nových formách. Těmito formami se staly „alternativní proudy“, z nichž se vydělil jako nejdůležitější proud Zelených. Základem pro formování „Zelených“ se staly takzvané „občanské iniciativy...“ (s. 21). V druhém paragrafu první kapitoly, nazvaném „*Třetí cesta v řešení ekologických problémů*“, kriticky shrnují ideové zdroje hnutí Zelených. V té souvislosti uvádějí všechny důležité ideové zdroje „nové levice“ (H. Marcuse, T. W. Adorno, J.-P. Sartre, A. Gorz), ale též koncepty levicového sociálního reformismu, buržoazně liberálního proudu, zejména pak právy Římského klubu a další. V kapitole se kriticky hodnotí sjednocování anarchistických a reformistických idejí. První kapitola je uzavřena paragrafem *Stát a „Zelení“* (s. 45–58). Ukazují se zde příčiny, které Zelené vedly ke koncepci „proti-stranické strany“ (novodobý anarchismus, nedůvěra vůči politickým stranám a odpor proti tradičním formám politické organizace), k představě o překonání antagonismu pravice a levice (teoretici Zeleného hnutí vycházejí mj. z premisy oslabení třídních zájmů), k odmítání státu a politické moci a formulování nového ideálu Zelených: „solidární společnosti“ a „ekologického socialismu“ („ekosocialismus“). Autoři rekapitulují první etapy vývoje po vzniku západoněmeckých Zelených: rozchod s buržoazně konzervativními představiteli ekologického hnutí (H. Gruhl), prosazování politického realismu (vůči technice, státu apod.). Závěr první kapitoly je vůdčím motivem celé publikace: „To hlavní dnes spočívá v antimonopolistických, antiimperialistických náladách a tendencích, které stále častěji přerůstají v kritiku základů buržoazního řádu. Jde o neproletářský protest proti nelidskosti kapitalismu. Přesto, že „Zelení“ hovoří o záměru držet se ve „stejně vzdálenosti“ od kapitalismu i od reálného socialismu, nesporně u nich převládá kritika kapitalismu. K tomu je vede logika života“ (s. 57).

Druhá kapitola je nejrozsáhlejší a zahrnuje paragrafy *Alternativní hnutí* (s. 59–15), *Taktika akcí* (s. 75–92), *Ekonomika a „kontraekonomika“* (s. 92–111), *Parlamentní činnost* (s. 111–123) a *Proti hrozbě jaderné války* (s. 123–140). Obsáhlé kritické zhodnocení alternativního hnutí tvoří těžiště kapitoly – alternativní hnutí „usilují o vytyčení alternativy proti kapitalistickému pořádku, o principiální přehodnocení buržoazní logiky průmyslového růstu, snaží se nově přistoupit k rozvoji vědy a tech-

niky, reálně, ne slovy, pomáhat rozvojovým zemím a všemi silami bojovat proti politice horečného zbrojení“ (s. 59). Autoři druhé kapitoly analyzují nejrozšířenější formu alternativního hnutí – občanské iniciativy. Rozbor se týká forem působení, zahrnuje údaje o sociální struktuře hnutí, ideové koncepty těchto hnutí a provádí resumé: „Výzvy ke společnosti bez vrchnosti, vykořisťování a násilí se stýkají s cílovým zaměřením nejpokrokovějších sil lidstva, a především komunistů. A v tomto smyslu názory a akce stoupenců alternativního hnutí levicové orientace mají pozitivní význam. Přesto sám pokus vytvořit „měkkou společnost“ v tvrdém kapitalistickém světě, který apeluje jen na city a rozum lidí v naději, že někdy někde vznikne „nové politické myšlení a jednání“, je odsouzen k neúspěchu“ (s. 75). „Taktika jednání“ je dokumentována na ekologicko-alternativním hnutí v NSR, Dánsku a Švédsku atd. Zelení odmítají sociálně politické instituce v kapitalistických zemích jako systém neodpovídající potřebám lidské osobnosti (proti společnosti masové spotřeby vyzdvihují novou etiku „ne mít, ale být“), obracejí se proti moci kapitalistického státu a odmítají centralizaci (mocenskou i ekonomickou), prosazují princip nenásilí a vytváření „fronty odmítnutí“ produktů a výroby zvláště nebezpečných pro zdraví lidí a životní prostředí apod. Autoři mimo jiné připomínají, že počátky občanské iniciativy se objevily na konci šedesátých let v NSR, když v rámci volební kampaně se sdružovaly skupiny občanů na podporu SPD a W. Brandta. Jeho heslo zaměřené proti pravici – „odvážit se rozšíření demokracie“ – spojovaly tyto skupiny s představou o překonání úzkého rámce buržoazního parlamentarismu. Po ztroskotání sociálně demokratické politiky velkých reforem se iniciativa obrátila i proti SPD. Různé formy této iniciativy se staly v průběhu sedmdesátých a první poloviny osmdesátých let v řadě kapitalistických zemí nejrozšířenější formou akcí zelených. V závěru paragrafu Vasin a Orlov shrnují pokusy „Zelených“ sjednocovat se v národním i nadnárodním rámci. Předmětem kritiky ze strany Zelených jsou veškeré problémy kapitalismu, které se staly zjevné od počátku sedmdesátých let a byly podmíněny ekonomickou i ekologickou krizí. Alternativní akce, rozšířené nejen v evropských kapitalistických státech, jako je Francie, Švédsko, NSR (tam v roce 1983 existovalo 10-12 tisíc alternativních projektů, na nichž se podílelo asi 100.000 lidí), ale i v USA, trpí ekonomickou slabostí. Na stránkách 105–110 hodnotí autoři první program západoněmeckých Zelených „Sinnvoll arbeiten – solidarisch leben“. Prognózy autorů o možnostech sblížení Zelených s dělnickým odborovým hnutím se začínají mezitím naplňovat: „Problémy, s nimiž se nyní střetly demokratické síly v zemích státně monopolistického kapitalismu, jsou natolik vážné, že vypořádat se s nimi v zájmu všeho lidu je možné pouze společným úsilím dělnického hnutí a nových sociálních hnutí, v nichž významnou roli hrají „Zelení““ (s. 111). Uvnitř stran „Zelených“ trvají nadále spory o taktice i strategii, kterou mají uplatňovat proti buržoazní parlamentárnímu systému. I cíle všech alternativních hnutí – radikální přezkoumání veškerého dění ve společnosti z hlediska zájmů a potřeb člověka, mají své sociální základy: „Ještě nikdy nebyla tak zřejmá souvislost mezi průmyslovým rozvojem, státně monopolistického kapitalismu a jeho zhoubným působením na přírodu, životní prostředí, nebyla tak zřejmá propast mezi úrovní života ve vyspělých kapitalistických zemích a úrovní života v zemích, které se osvobodily od koloniálního útlaču. Ještě nikdy nebyla tak zřejmá imperialistická hrozba zničení lidstva v požáru jaderné války“ (s. 59). Autoři druhé kapitoly podrobně rozebírají nejrozšířenější formu alternativního hnutí – občanské iniciativy.

Třetí kapitola „Komunisté a „Zelení““ je složena ze tří paragrafů *Součást nových demokratických hnutí* (s. 141–156), *„Ekologický socialismus“: podstata a tendence* (s. 156–175) a *Za levicovou většinu* (s. 175–184). Autor poslední kapitoly J. G. Fogeler zdůrazňuje, že ekologicko-alternativní hnutí jsou podstatnou součástí radikálně demokratického hnutí: „Ne soupeření, ale spolupráci ve jménu společných cílů navrhuji komunisté účastníkům těchto masových hnutí a jejich vůdčům“ (s. 141). O perspektivách výstupu sociálního protestu, který vyjadřuje ekologicko-alternativní hnutí se nadále diskutuje, nesporné však je, že toto hnutí může získat na významu, jestliže se zaměří na společné akce s dalšími masově demokratickými hnutími a především s dělnickým hnutím.

Všechny tři recenzované publikace poskytují kritickou a věcně obsažnou informaci o ekologicko-alternativním hnutí. Jsou psány „k věci“ a zasvěcené – autoři mají za sebou několik desítek studií k uvedenému tématu.

Na závěr nezbývá než konstatovat, že i u nás by publikace o vzniku a působení masového demokratického hnutí v nesocialistickém světě našla svoji čtenářskou obec.

Ladislav Hrzal, Oldřich Ševčík